

UDK 811.133.1'367.623

81'367.623

Pregledni članak

Prihvaćeno za tisak 05. 09. 2005.

Tomislav Frleta
Filozofski fakultet, Zadar

Razlika između determinanta i opisnog pridjeva

U radu se analiziraju razlike na morfološkom, sintaktičkom i semantičkom planu između determinanata i opisnih pridjeva te se pokušava utvrditi jesu li te razlike dostatne da bi se determinantima priznao status zasebne vrste riječi, a ne samo sintaktičke funkcije.

1. UVOD

Od svoje prve pojave u lingvistici determinant¹ ne prestaje biti u središtu rasprava koje se tiču njegova statusa i prirode. Postoje li razlike između determinanata i opisnih pridjeva, ako postoje razlike – koje su to, u čemu se sastoje, te jesu li one dostatne da bi determinant iz sintaktičke funkcije prešao u morfološku kategoriju, samo su neka od mnogobrojnih pitanja o kojima lingvisti najčešće raspravljaju govoreći o sličnosti i o razlikama između tradicionalnih (opisnih) pridjeva i determinanata.

Termin *determinant* u lingvistiku je uveo L. Bloomfield u knjizi *Language* (1933) kako bi razlikovao *descriptive adjective* od *limiting adjective* a ove druge dijeli na *determiner* i *numerative*.

No on nije bio prvi koji je uvidio razliku među pridjevima. Tu su razliku istaknuli već u 18. st. Du Marsais i N. Beauzée², koji su i dali njihovu prvu podjelu.

1 Ovdje preuzimamo oblik francuskog termina *déterminant* koji nam bolje zvuči od latiniziranog hrvatskog oblika *determinator*, a uostalom i zato što prvenstveno analiziramo status determinanata u francuskom jeziku. Termin *determinant* nalazi se i u Simeonovu *Enciklopedijskom rječniku* (s. v. *determinant* m, *determinanta* f), dok se termin *determinator* u njemu ne navodi.

2 Shematizirana podjela Beauzéeovih pridjeva može se naći kod Wilmeta (1986: 26).

»La nécessité de scinder en deux la catégorie traditionnelle des adjectifs était déjà apparue à Du Marsais. Dans l'article »Adjectif« de l'*Encyclopédie*, il oppose aux »adjectifs physiques« les »adjectifs métaphysiques«, parmi lesquels il range les noms de nombre, les possessifs, et même les articles.« (LE GUERN, 1994: 210).

Determinant, barem što se tiče francuskog jezika, ima dosta zanimljivu kronologiju. Naime od njegove pojave u lingvistici (Bloomfield, 1933) pa do njegova ulaska u tradicionalne gramatike (Larousse, Grevisse), prošlo je dosta vremena. Prvi prijevod engleskog termina *determiner* na francuski nalazi se u Gougenheimovoj knjizi *Système grammatical de la langue française* (1939). Gougenheim ga prevodi s *adjectif déterminatif*. Nakon toga slijedi period zatišja do 60-ih godina 20. st., kada su se mnogi lingvisti počeli baviti ovom problematikom. Navedimo samo neke: Wagner, Pinchon, Mitterand, Dessaintes...³ Tada je već bilo jasno da će se ovaj »novi« pojam vrlo brzo naći i u tradicionalnim gramatikama. To se dogodilo 1973. izlaskom *La nouvelle grammaire du français* autora Duboisa i Laganea.

Kao idejom vodiljom u radu poslužila nam je vlastita definicija determinanata koja se osniva na sintaktičko-semantičkom principu poimanja razlike između njih i opisnih pridjeva. Sama definicija nema pretenziju biti nova, već teži za tim da na jednom mjestu istakne najbitnije točke razilaženja između dvaju bliskih jezičnih elemenata:

Determinant je obvezni dio svake nominalne sintagme koji određuje (determinira) jednu između više imenica. Opisni pridjev je neobvezni dio nominalne sintagme koji za razliku od determinanta može biti i dio glagolske sintagme, te opisuje imenicu u njezinoj kakvoći neovisno o tome postoji li uz nju još neka imenica iste vrste ili ne.

U radu polazimo od determinanata i opisnih pridjeva u francuskom jeziku analizirajući njihove međusobne razlike, te onda kada je to s lingvističke strane zanimljivo, uspoređujemo ih s hrvatskim⁴. Razlike koje smo uočili između determinanta i opisnog pridjeva podijelili smo u tri skupine: morfološke, sintaktičke i semantičke razlike.

2. MORFOLOŠKE RAZLIKE

Za razliku od opisnih pridjeva determinanti čine jedan gotovo hermetički zatvoren i dobro sreden skup riječi. S ovom se činjenicom slažu svi lingvisti koji se bave determinantima osim Wilmeta (o tome nešto kasnije u Semantičkim razlikama). Kada se jednom utvrdi inventar determinanata, a tradicionalno su

3 Više o ulasku determinanta u francuske gramatike vidi u Frleta (2003).

4 Kako je determinant relativno nov pojam u hrvatskoj lingvistici, te je još uvijek nedovoljno istražen i definiran, toj ćemo se problematici, u puno opširnijem obliku, posvetiti u jednom budućem članku u kojem će naglasak biti stavljen upravo na potencijalnu kategoriju determinanta u hrvatskom jeziku. Smatramo da se takvoj studiji može i mora posvetiti puno više prostora iz razloga što se pojam *determinant* u lingvistici pojavio prije više od 70 godina, a do danas još nije obrađen ni u jednoj hrvatskoj gramatici.

to: posvojni, pokazni, odnosni, neodređeni, upitni i usklični determinant, te brojevi (fr. *déterminant numéral*)⁵, može se vidjeti da gotovo svi determinanti u svojem obliku vrlo dobro razlikuju muški od ženskog roda te jedninu od množine: *le/la; le/les; mon/ma; mon/mes; ce/cette; ce/ces; tout/toute; tout/tous...* (no ima i iznimaka koje se najčešće nalaze u skupini neodređenih determinanata: *quelque/quelque; quelque/quelques*⁶, gdje je razlika samo u grafiji).

Opisni su pridjevi teoretski i praktično otvoreni skup, sklon širenju svog inventara⁷. Gotovo za svaku imenicu mogli bismo (teoretski) odrediti neku novu kvalitetu i na temelju nje dobiti novi opisni pridjev. O tome svjedoči i morfosemantička mogućnost tih pridjeva da sufiksacijom odnosno prefiksacijom mijenjaju oblik (dakle, proširuju svoj inventar), ali i značenje: *rouge* → *rougâtre* (»lagano crven, crvenkast«), *rougeaud* (»previše crven (u licu)«), *sèche* → *archi-sèche*, *futé* → *superfuté*. Takvu mogućnost determinanti nemaju: *ce* (»ovaj«) je uvijek *ce* (»ovaj«); *chaque* (»svaki«) je uvijek *chaque* (»svaki«); *ton* (»tvoj«) uvijek ostaje *ton* (»tvoj«) bez mogućnosti promjene oblika.

Što se tiče druge morfološke karakteristike, mijenjanja izgovora u rodu i broju, ta je opozicija gotovo iščezla u opisnim pridjevima, barem što se tiče francuskog jezika. Ženski se rod još kako-tako održao (*grand/grande* [grā]/[grānd]; *petit/petite* [pəti]/[pətit])⁸, dok je opozicija jednina/množina gotovo posve iščezla (zadržala se samo u rijetkim primjerima poput *travail/travaux* [travaj]/[travo]).

Usko vezana s prefiksacijom i sufiksacijom jest i mogućnost stupnjevanja opisnih pridjeva i nemogućnost stupnjevanja determinanata: analitička komparacija u francuskom *beau* → *plus beau* → *le plus beau* (»lijep → ljepši → najljepši«) primjenjiva je samo na opisne pridjeve. Determinanti uopće ne poznaju stupnjevanje, barem ne u klasičnom smislu stupnjevanja opisnih pridjeva: *mon* → **plus mon* → **le plus mon* (»moj → *?mojiji⁹ → *najmojiji«). Latinski sufiks za apsolutni superlativ *-issimus* (fr. *-issime*) u zadnje vrijeme se sve više pojavljuje u obliku neologizama francuskih opisnih pridjeva: *divinissime, urgentissi-*

5 Za cjelokupni inventar determinanata (razrađen po potkategorijama) vidi u literaturi na kraju rada: Gougenheim, Dubois-Lagane, Wilmet ili u nekoj od novijih francuskih gramatika.

6 Svi se oblici jednako izgovaraju [kɛlk], dok se oblici za član i druge determinante različito izgovaraju [lə], [la], [le]...

7 Niti opisni pridjevi nisu imuni na podjele. Mnogi ih lingvisti dijele prema morfološkim, semantičkim i inim kriterijima. Dubois-Lagane (cf. 1973: 107–108) morfološki ih dijele na prave, opisne (*radicaux* ili *non dérivés*), koji poznaju funkcije *épithète*, *attribut* i *apposition*, a mogu se i stupnjivati. *Il a cassé ce BEAU vase. Ce vase était BEAU.* Zatim na relacijske pridjeve ili *adjectifs dérivés*, koji se dobivaju od imenica i najčešće ne mogu biti nego *épithète*: *géographique, solaire, circulaire*; te na složene pridjeve (*adjectifs composés*), tvorene od više elemenata: *du tissu ROUGE FONCÉ*.

8 Iako postoje mnogobrojni primjeri gdje je ta opozicija samo grafijska (*bleu/bleue* [blø,]/[blø,]) ili uopće ne postoji: *rouge/rouge*.

9 Oblik *mojiji* je potvrđen u pjesmi Milivoja Slavičeka *Moj jezik*, no radi se isključivo o jako obilježenoj stilističkoj uporabi. »Ja imam svoj jezik / I unutar tog jezika jedan još **mojiji**...« (podebljao T. F); preuzeto iz Babić, S., *Tisućljetni jezik naš hrvatski*, Tiskara »Spiridon Brusina«, Zagreb, 1991, str. 265

me. Determinanti ne mogu na sebe preuzeti taj sufix i tako promijeniti oblik. Oblik *nullissime* (od *nul*, determinant i opisni pridjev) upotrebljava se samo u značenju opisnog pridjeva: *un homme nullissime* (»? nulešina od čovjeka«), a nikako kao determinant: **nullissime homme ne manque*.

3. SINTAKTIČKE RAZLIKE

Kao prvu od sintaktičkih razlika istaknuli bismo mjesto koje zauzima determinant odnosno opisni pridjev u odnosu na imenicu. Ako se uz imenicu nalazi opisni pridjev, on joj može prethoditi ili slijediti odmah iza nje, ali uz razliku u značenju:

un homme grand »velik čovjek po svom stasu« vs *un grand homme* »velik čovjek po svojim djelima«

Drugim riječima, slijed N+Q znači objektivnost, a slijed Q+N subjektivnost.¹⁰

Determinant uvijek prethodi imenici: D+N (*le chien*; *mon chien*; **chien ce*). Dessaintes (1964: 26) navodi kako:

»Les articles (...) se placent *toujours devant* le nom qu'ils introduisent, *jamais derrière*... Les adjectifs, eux, ont une position *variable*; ils sont mobiles (devant où derrière le nom), les limites de leur mobilité étant déterminées, non par des raisons de structure, mais par des motifs ou des mobiles »paralinguistiques« (emploi logique, psychologique ou esthétique).«

I u hrvatskom jeziku standardan red riječi je D+N (ili D+Q+N), dok je svaki drugi stilistički više ili manje obilježen, no nije gramatički nepravilan kao što je to u francuskom: *Moj Bože!*, *Bože moj!* nasuprot jedinom mogućem rješenju u francuskom: *Mon Dieu!*

Osim što uvijek prethodi imenici determinant je uvijek i bez iznimke prvi član sintagme i niti jedan drugi član te sintagme ne može doći prije njega.

Dok je broj determinanata u jednoj nominalnoj sintagmi ograničen (od minimalno jednog, *la maison*, do maksimalno tri, *toutes mes trois sœurs*), broj opisnih pridjeva teoretski je neograničen. Jedna kuća može se u istoj rečenici opisati kao *lijepa*, *velika*, *susjedova*, *bijela*, *skupa* itd., i to bez strogo određenih sintaktičkih pravila koja bi utjecala na poredak unutar samih pridjeva. Jezici bez imenske fleksije, kao npr. francuski, razvili su određena pravila za pojedine skupine pridjeva (boja, nacionalnost...), no u osnovi velika većina pridjeva sintaktički je slobodna, može zauzeti prvo, drugo ili bilo koje ostalo mjesto u nominalnoj sintagmi. S determinantima nije tako. Oni determinanti koji se mogu naći unutar jedne nominalne sintagme moraju poštovati strogo određena pravila o redu riječi. Tako naš primjer *toutes mes trois sœurs* ne može promijeniti mjesto niti jednom svom članu, **mes toutes trois sœurs* ili **trois toutes mes sœurs* neprihvatljive su konstrukcije u standardnom francuskom jeziku.

¹⁰ N = imenica; Q = opisni pridjev; D = determinant

S obzirom na sintaktičku funkciju pridjevi se dijele na *épithète*, *attribut* i *apposition*¹¹ (*chère amie*, *l'homme est mortel*, *Non. C'est mon autre amie, innocente et fidèle*.), dok je za determinante rezervirana isključivo funkcija *épithète* (*mon oncle*). Determinant se može naći na mjestu atributa ili apozicije, ali samo kao dio imenske sintagme (*il est mon ami*; *Ivan, mon ami de Zadar*).

Noailly (1999: 9) kao osnovnu razliku između determinanta i opisnog pridjeva i navodi:

»Le déterminant est nécessaire à la grammaticalité du GN, alors que les adjectifs épithètes sont, au strict point de vue de la syntaxe, facultatifs.«

Drugim riječima, determinant je obvezni dio svake imenske sintagme (kod jezika koji su razvili član), a opisni pridjev je tek fakultativni dio koji može biti dio sintagme a i ne mora. Imenska sintagma bez determinanta nije valjana sintagma. Determinant, ponajprije član a zatim i drugi determinanti (demonstrativ, posesiv...) potreban je imenici da bi se ona iz stanja *en puissance* prebacila u stanje *en effet*¹², tj. iz virtualnog u stvarno stanje. Imenica *maison* »kuća« u francuskom jeziku poprima svoje značenje tek kad joj se pridruži determinant, npr. *ma maison* »moja kuća«.

U današnjem francuskom ne postoji uporaba imenice bez člana. Član je neizostavni dio nominalne sintagme pa makar se radilo i o tzv. nultom članu (*article zéro*, \emptyset). Nulti član je također član; u prilog ovoj tvrdnji ide činjenica da se on ne može koristiti po volji, već za njega upravo kao i za druge članove postoje točno određena pravila, dakle situacije i uvjeti koji moraju biti ispunjeni da bi se nulti član mogao koristiti.¹³

Možda je upravo nulti član najbolji dokaz o neizostavnosti determinanta unutar imenske sintagme. Stoga Bajrić (1996/1997: 67) tvrdi:

»Lorsque l'article s'institutionnalise dans le système grammatical d'une langue, c'est-à-dire en puissance, il devient partie intégrante du nom et son accompagnateur **éternellement présent**...« (podebljao T. F.).

Što je s hrvatskim jezikom koji nominalno ne poznaje član?¹⁴

S. Kordić (1992), analizirajući imensku sintagmu u kojoj se pojavljuje imenica kao središnji član te determinant i opisni pridjev kao dodatni članovi sintagme, dolazi do zaključka da se determinant ne razlikuje od opisnog pridjeva po svojoj sintaktičkoj funkciji jer su oba člana fakultativna, dok imenica

11 Ovdje preuzimamo francuske nazive i značenja riječi *épithète*, *attribut* i *apposition*. *Epithète* stoji odmah uz imenicu; *attribut* je odvojen kopulom, a *apposition* zarezmom. Usp. gore primjere: *chère amie* (*épithète*), *l'homme est mortel* (*attribut*), *Non. C'est mon autre amie, innocente et fidèle* (*apposition*)

12 Definicija pojmova *nom en puissance* i *nom en effet* može se naći u Guillaume (1919: 58) ili u Dessaintes (1964: 25)

13 O uporabi nultog člana vidi npr. u Dubois-Lagane (1973: 58–59)

14 O članu kao potencijalnom elementu u hrvatskom jeziku vidi u Bajrić, »Article et/ou numéral« (u tisku).

sama može tvoriti nominalnu sintagmu. Stoga ona ne svrstava determinant u posebnu morfološku kategoriju, već mu određuje kao i opisnom pridjevu »samo« sintaktičku funkciju izvedenu iz njegove morfologije (ad-jectif = qui s'ajoute à; tj. onaj koji se pridodaje nečemu, u ovom slučaju imenici, pridjev = pri-djenuti). Ona to dokazuje sljedećim primjerom (1992: 28):

Onaj sivi oblak donosi kišu.

Onaj oblak donosi kišu.

Oblak donosi kišu.

Sa stajališta hrvatskog jezika stavovi S. Kordić potpuno su ispravni, no sa stajališta nekih drugih jezika, npr. francuskog, oni ne bi bili održivi iz razloga koje smo naveli. K tome, treba istaknuti da ne donosi **svaki** oblak kišu, jer ima i onih oblaka koji se pojavljuju i za lijepa (suha) vremena, no tu se možda radi o ne najbolje odabranom primjeru.

Još jedna činjenica govori u prilog (esencijalnim) razlikama između determinanta i opisnog pridjeva. Analizirajmo sljedeću rečenicu:

Le garçon lit le livre. (»Dječak čita knjigu.«)

Niti jedan član ove rečenice ne može se zamijeniti drugom vrstom riječi. To znači da se *le* (determinant) može zamijeniti isključivo drugim determinantom (npr. *ce* → *Ce garçon lit le livre* »Ovaj dječak čita knjigu«), a nikako imenicom, glagolom ili pridjevom. Isto tako *garçon* (imenica) može se zamijeniti samo drugom imenicom (npr. *homme* → *L'homme lit le livre* »Čovjek čita knjigu«). Kad bismo zamijenili *le* s *beau* »lijep« → *Beau garçon lit le livre*, rečenica bi bila razumljiva, ali ne bi bila ispravna jer ne odgovara standardu francuskog jezika.

4. SEMANTIČKE RAZLIKE

O semantičkim razlikama već smo nešto rekli u prethodna dva poglavlja kada su se one pojavljivale zajedno s morfološkim ili sintaktičkim razlikama (npr. opisni pridjev sufiksacijom ili prefiksacijom može modificirati vlastito značenje, determinant ne može; opisni pridjev s obzirom na mjesto koje zauzima u sintagmi (prije ili poslije imenice) utječe na njezino značenje, determinant ne može mijenjati mjesto unutar sintagme pa stoga i ne može utjecati na promjenu značenja imenice).

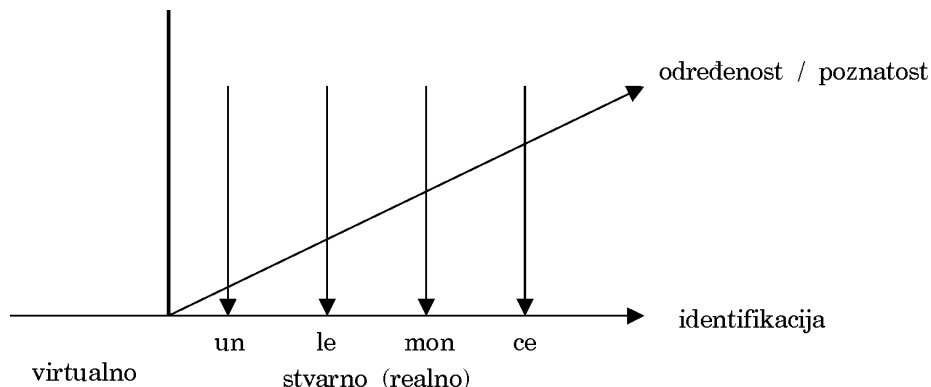
No, razlika koju lingvisti često ističu, a tiče se semantičkog plana, jest razlika između identifikacije (determinant) i kvalifikacije (opisni pridjev) određene imenice. Funkcija determinanta je, kao što mu samo ime kaže, determinirati, odrediti granicu jedne imenice, identificirati imenicu, odnosno odrediti njezin ekstenzitet. Drugim riječima, smanjiti širinu opsega pojma na što manju moguću mjeru kako bi se izbjegla bilo kakva dvosmislenost; dovesti imenicu u takvo spoznajno stanje da ne postoji dvojba o kojoj je imenici riječ.

Radi ilustracije poslužit ćemo se primjerima iz *Grammaire systématique de la langue française* autora Baylona i Fabrea, str. 10.¹⁵

1. *J'aperçois dans le jardin **un** chien et **des** chats.* (»Vidim u vrtu (jednog) psa i mačke.«)
2. *Tiens! **le** chien poursuit **les** chats.* (»Pogledaj! Pas hvata mačke.«)
3. *Mais, c'est **mon** chien.* (»Ali, to je moj pas.«)
4. ***Ce** chien est bien méchant, **ces** chats aussi.* (»Taj pas je zločest, te mačke takoder.«)

U prvoj rečenici moramo upotrijebiti neodređeni član budući da se radi o prvoj pojavnosti imenice u stvarnom kontekstu i identitet joj je još uvijek nepoznat. U drugom primjeru imamo određeni član budući da se radi o istoj imenici kao i u prvom primjeru, s tim da je sada njezin identitet poznat, tj. zna se o kojem je pojmu riječ. U trećem primjeru uvodimo posvojni determinat (*mon*) jer smo pojam stavili u odnos s licem (posesorom), što ga čini još određenijim nego u sintagmi s određenim članom. I na kraju, u četvrtoj rečenici, imamo pokazni determinat (*ce, ces*) koji s pomoću pokreta nedvojbeno upućuje na točno određeni pojam, što ga čini i najodređenijim.

Grafički se to može prikazati na sljedeći način:

Iz grafa se može zaključiti kako je određenost (poznatost) pojma veća s obzirom na to koliko ga možemo identificirati.

Opisni pridjev nema ovakvu mogućnost stupnjevanja (određivanja) pojma budući da on opisuje pojam u njegovoj kakvoći koja se ne može mijenjati s obzirom na poznatost konteksta. On određuje inherentnu (nutarnju) kvalitetu imenice, a determinat je određuje izvana.

Za Wilmeta smo rekli da se on ne slaže s tradicionalnim inventarom determinanata, već on njihov inventar proširuje uvođenjem opisnih pridjeva među determinante, kada su u funkciji *épithète* (*un ballon rouge*). U tom slučaju, prema Wilmetu, opisni pridjevi ne utječu na ekstenzitet imenice već na njezinu ekstenziju (širinu opsega pojma).¹⁶

15 Rečenice koje slijede kronološki su povezane, počevši s prvom pojavnosti imenice u realnom stanju. Usporedi gore, *nom en puissance* vs *nom en effet*, te virtualno vs realno (stvarno) stanje.

16 Više o tome vidi u poglavlju o determinantu u Wilmet (1998)

Determinant i opisni pridjev razlikuju se i po upitnoj riječi, *quel* (»koji«) za determinante i *comment* (»kakav«) za opisne pridjeve. U hrvatskom jeziku postoji dvojba oko uporabe *kakav* i *koji* odakle i zbrka oko uporabe *Koji auto želiš?* (gdje se u odgovoru traži determinant) i *Kakav auto želiš?* (što bi trebao biti skraćeni oblik od *Kakav je auto koji ti želiš?* ; gdje bi se u odgovoru trebao naći opisni pridjev). *Kakav auto želiš?* znači da možeš izabrati bilo kakav auto npr. *Ja želim zlatni auto* (koji ne postoji, ali ga ja svejedno želim); *Koji auto želiš?* znači da već postoje najmanje dva auta između kojih se treba napraviti izbor, tj. treba odrediti jedan od više ponuđenih auta.

U francuskom jeziku kao uostalom i u hrvatskom, opisni se pridjev može naći u imenskoj sintagmi i imati vrijednost determinanta, što je i bio jedan od razloga koji su naveli Wilmeta da uvrsti opisne pridjeve među determinante. Npr.:

J'ai parlé avec le nouveau professeur. (»Pričao sam s novim profesorom.«)

Opisni pridjev *nouveau* (»nov«) ovdje je u ulozi determinanta, a dokaz za to upravo je pitanje koje se na njega postavlja. Ni u kojem slučaju ovdje se ne može postaviti pitanje *S kakvim si profesorom pričao?* jer pridjev *nov* u ovom kontekstu ne govori ništa o kakvoći pojma *profesor*, već isključivo dolazi u obzir pitanje *S kojim si profesorom pričao?*, budući da se u odgovoru traži identifikacija pojma *profesor*. Dakle, nisam pričao s onim ili sa starim profesorom, već s novim koji je (na primjer) jučer došao u školu. Ta činjenica da je »nov« identificira ga, a ne opisuje, u odnosu na druge profesore.

Još jednu razliku moramo istaknuti kada govorimo o determinantima i opisnim pridjevima na semantičkom planu. Naime, determinanti spadaju u nepredikativnu a opisni pridjevi u predikativnu vrstu riječi zajedno s imenicama, glagolima i priložima. Tu razliku napominje i Colombo (1969: 185):

»I determinanti, a differenza degli aggettivi, formano classi chiuse, sono cioè elementi grammaticali e non lessicali.«

Prema Ćosiću (1991: 86) predikativnost je:

»svojstvo riječi da *predicira* (lat. *praedico*), govori o našem iskustvu o vanjskom svijetu, univerzumu. *Grosso modo* to bi bile riječi s punim ili leksičkim značenjem, tj. imenice, glagoli, pridjevi i (donekle) adverbii. *Nepredikativne* vrste riječi su one koje nemaju leksičko značenje ali imaju iste gramatičke funkcije kao i predikativne, koje one najčešće predstavljaju. One su odraz iskustva o nutarnjem funkcioniranju jezika. To su zamjenice, determinativni pridjevi, član i *adverbe pronominal*, u imenskoj nepredikativnosti...«

Znači, opisni pridjevi imaju leksičko značenje, što im omogućuje i samostalnu uporabu u rečenici (funkcija *attribut*), dok determinanti nemaju svoje leksičko značenje te su isključivo vezani uz imenicu (funkcija *épithète*).

Ovdje nismo naveli sve razlike koje postoje između determinanta i opisnog pridjeva zato što je neke razlike jako teško svrstati u jednu točno određenu skupinu (npr. mogućnost supstantivizacije bilo koje riječi jednostavnim prepo-

niranjem determinanta bilo kojoj vrsti riječi (*savoir* »znati« – glagol; *le savoir* »znanje« – imenica) ili zato što se radi o nekim manjim razlikama koje nisu toliko bitne i ne utječu na razlikovanje njihova statusa. Iz svega navedenoga vidi se kako su razlike između determinanta i opisnog pridjeva prisutne na sve tri razine (morfološkoj, sintaktičkoj i semantičkoj) i da se ni u kojem slučaju ne smiju zanemariti kada se opisuju ili međusobno uspoređuju.

5. ZAKLJUČAK

Dvije su točke podudarnosti između determinanta i opisnog pridjeva:

1. I jedan i drugi su vezani uz imenicu bilo direktno (determinant, funkcija *épithète*) bilo direktno i indirektno (opisni pridjev, funkcija *épithète*, *attribut* i *apposition*).
2. Opisni pridjev može preuzeti na sebe značenje determinanta i umjesto da opisuje imenicu može je određivati (identificirati).

Sve ostale točke koje smo prikazali u ovom radu jesu točke razmimoilaženja između determinanta i opisnog pridjeva. Spomenimo samo neke: zatvoreni skup (D) – otvoreni skup (Q); nemogućnost stupnjevanja (D) – mogućnost stupnjevanja (Q); točno određeno mjesto u sintagmi (D) – relativno slobodno mjesto u sintagmi (Q); obvezni član sintagme (D) – fakultativni član sintagme (Q); i druge.

Ako se vodimo tradicionalnim stavom da je pridjev sve što se stavlja (pridjeva) uz imenicu, onda je jasno da je determinant pridjev, i to ona vrsta pridjeva koja ima funkciju identificirati određenu imenicu. No, ako uvažimo sve one razlike koje smo naveli, s tim da ćemo istaknuti da je determinant obvezni dio svake imenske sintagme, a da je pridjev njezin fakultativni dio, onda bismo mu trebali priznati status vrste riječi, a ne samo funkcije, kako su to učinili Dessaintes (1964) te Dubois i Lagane (1973). Uostalom, vidjeli smo da u rečenici niti jedna druga vrsta riječi ne može doći na mjesto determinanta pa tako ni opisni pridjev. Upravo je ova činjenica navela Dubois i Lagane da determinant priznaju kao zasebnu vrstu riječi.

Prema logici da je pridjev sve što se pridjeva imenici, prilog (adverb) bi trebao biti sve ono što se prilaže glagolu (i samo glagolu, ad-verb). No taj se adverb prilaže i pridjevu (*jako dobar*) i drugom prilogu (*jako dobro*) pa čak i imenici¹⁷ (*j'ai faim*¹⁸ doslovno »ja imam glad« → *j'ai très faim* »ja imam **jako** glad«). Što je onda prilog (adverb) u tim situacijama? *Adadjectiv (koji se prilaže pridjevu) ili možda *adadverb (koji se prilaže prilogu)? Svakako ne. Ovim želimo samo istaknuti činjenicu da nomenklatura vrsta riječi ne mora nužno točno odrediti njihovu prirodu ni funkciju, pa tako ni sve što se pridjeva imenici ne mora biti pridjev.¹⁹

17 Koja, uistinu, gubi svoju incidenciju i postaje pridjev.

18 *faim* je imenica i znači »glad«

19 Terminologija vrsta riječi u francuskom i u hrvatskom se ne podudara u svim segmentima, budući da ono što se u francuskoj (tradicionalnoj) gramatici naziva npr. posvojni pridjev (*mon*) u hrvatskoj se smatra posvojnóm zamjenicom (*maj*).

No, budući da je rađanje nove vrste riječi dugotrajan i vrlo često osporavan proces (sjetimo se samo člana u romanskim jezicima), treba se složiti barem u jednom: bili determinanti jedna od vrsta riječi ili ne, treba im svakako priznati zaseban status zbog važnosti i neizostavnosti u imenskoj sintagmi, a treba ih i obrađivati (lingvistički i pedagoški) odvojeno od opisnih pridjeva.

Literatura

1. Babić, S., *Tisućljetni jezik naš hrvatski*, Tiskara »Spiridon Brusina«, Zagreb, 1991
2. Bajrić, S., »Article et/ou numéral«, PUPS (u tisku)
3. Bajrić, S., »Les valeurs psycholinguistiques du »nom-article««, *BULAG*, 22 (63–76), Besançon, 1996/97
4. Baylon, Ch. – Fabre, P., *Grammaire systématique de la langue française*, Nathan, 1978
5. Bloomfield, L., *Le langage*, Payot (trad. Janick Gazio), Paris, 1970
6. Colombo, A., »I determinanti in italiano, un esperimento di grammatica generativa«, *Lingua e stile*, 1 (183–203), Bologna, 1969
7. Ćosić, V., *Uvod u studij francuskog jezika*, Zadarska tiskara, Zadar, 1991
8. Dessaintes, M., »La catégorie de l'article en français moderne«, *Etudes classiques*, 32 (22–36), 1964
9. Dubois, J. – Lagane, R., *La nouvelle grammaire française*, Larousse, Paris, 1973
10. Frleta, T., »Les déterminants et les possessifs français«, u *Actes du 2ème colloque sur les études françaises en Croatie* (82–98), Artresor naklada, Zagreb, 2003
11. Gougenheim, G., *Système grammatical de la langue française*, Bibliothèque du »Français moderne«, Paris, 1939
12. Guillaume, G., *Le problème de l'article et sa solution dans la langue française*, Librairie A.–G. Nizet, Paris, 1919 (1975)
13. Kordić, S., »Determinator – vrsta riječi ili funkcionalni razred?«, *Suvremena lingvistika*, 33, god. 18, sv. 1 (27–32), Zagreb, 1992
14. Le Guern, M., »Parties du discours et catégories morphologiques en analyse automatique« u *Les classes des mots. Traditions et perspectives* (210–223), (sous la direction de L. Basset et M. Perrenec), PU de Lyon, Lyon, 1994
15. Noailly, M., *L'adjectif en français*, Ophrys, Paris, 1999
16. Simeon, R., *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva* (A–O), Matica hrvatska, Zagreb, 1969
17. Wilmet, M., *Grammaire critique du français*, Hachette/Duculot, Paris, 1998²
18. Wilmet, M., *La détermination nominale*, PUF, Paris, 1986

La différence entre le déterminant et le qualificatif

Le présent article analyse les différences entre le déterminant et le qualificatif sur le plan morphologique, syntaxique et sémantique, s'interroge sur la question du statut du déterminant et essaie de trancher: ces différences suffisent-elles pour que lui soit reconnu le statut de mots à part entière ou bien renvoient-elles à la seule fonction syntaxique?

Ključne riječi: determinanti, opisni pridjevi, vrste riječi, francuski jezik

Les mots-clés: les déterminants, les adjectifs qualificatifs, les parties du discours, la langue française